

ОЦІНКА ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Пруденко А. А.¹, Самотосенкова О. В.²

¹ – студентка, кафедра статистики та ММЕ,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Пруденко А. А., Самотосенкова О. В. Оцінка попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці України. Охарактеризовано загрози та їх наслідки, що виникли на ринку праці в Україні в період повномасштабних військових дій. Досліджено попит і пропозицію робочої сили в країні за 2010 – 2022 роки, виявлені основні тенденції та особливості останніх років. Наведено пропозиції щодо усунення загроз ринку праці в воєнний та післявоєнний період.

Ключові слова: ринок праці, ринок робочої сили, попит, пропозиція, оцінка, загрози, регулювання

Prudenko A. A., Samotoenkova E. V. Assessment of labor supply and demand in the labor market of Ukraine. *The threats and their consequences that arose on the labor market in Ukraine during the period of full-scale military operations are characterized. The demand and supply of labor force in the country for 2010-2022 was studied, the main trends and features of recent years were identified. Proposals are given to eliminate threats to the labor market in the war and post-war period.*

Keywords: labor market, labor market, demand, supply, assessment, threats, regulation

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Пруденко, А. А. Оцінка попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці України [Текст] / А. А. Пруденко, О. В. Самотосенкова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 9. Частина I – Одеса, ОНЕУ. – 2023. – С. 80 – 88.

Ринок праці є потужним регулятором ряду соціально-економічних проблем. Проблеми зайнятості та безробіття потребують постійного моніторингу та регулювання. Військові дії, розв'язаних Росією проти України зумовили не лише погіршення економічної ситуації, а і зміну структури попиту та пропозиції робочої сили, що проявляється в звуженні сфери працеприкладання та втрати значної частини людського потенціалу. Складність ситуації на ринку праці України на цей час полягає в зменшенні кількості вакансій, ринок праці належить роботодавцям, які щоб утриматися зараз на ринку, істотно переглядають витрати на утримання персоналу. Оптимізація цих витрат здійснюється шляхом переведення

працівників на неповну ставку, скорочення тривалості робочого часу або оформлення відпустки за власний рахунок. Актуальність дослідження попиту та пропозиції на ринку праці обумовлена їх дисбалансом, чому сприяють наступні чинники: низька ціна робочої сили та її невідповідність реальній вартості; скорочення офіційної зайнятості та збільшення масштабів неофіційної зайнятості; зростання безробіття; регіональні диспропорції попиту та пропозиції робочої сили; недостатньою професійна та територіальна мобільність робочої сили; потужна еміграція робочої сили; розширення масштабів неофіційного ринку праці, перебудова економіки на військові рейки, що визивало зміну професійного попиту на робочу силу.

Загальними теоретичними дослідженнями ринку праці займаються такі вітчизняні вчені як О. Чернявська, А. Калина, І. Юрчик І, Л. Федунчик, О. Марчук, О. Кваша та багато інших. Однак сьогодні ринок праці в умовах воєнного стану набуває зовсім нових рис, дослідженням яких почали займатися такі вчені як О. Пищуліна, К. Маркевич, К. Жирій, І Бойко, Р. Березовська, В. Філатов та інші.

Не зважаючи на багатоаспектність досліджень щодо особливостей та перспектив розвитку ринку праці в умовах суспільних трансформацій, на сьогодні подальшого розвитку потребує низка аспектів його регулювання в умовах воєнної та повоєнної економіки.

Метою статті є дослідження засад формування та функціонування ринку праці в Україні, його елементів, а також оцінка попиту і пропозиції робочої сили та визначення шляхів їх урегулювання у сучасних умовах.

Ринок праці – це складна, динамічна система суспільних, економічних, правових відносин щодо попиту та пропозиції робочої сили та форм і методів узгодження інтересів його ринкових суб'єктів. Попит розглядається як загальна потреба економіки в робочій силі, тобто відображає обсяги та структуру потреб країни, галузі, регіону з боку всіх підприємств, фірм, установ, організацій тощо. Отже, попит формують роботодавці, що приймають рішення щодо найму робочої сили. Пропозиція характеризує чисельність і структуру населення, що пропонує свою здатність до праці та отримує за це фонд життєвих благ [1, с. 57]

Враховуючи ситуацію на ринку праці України в період воєнного протистояння та необхідність забезпечення його відновлення та забезпечення сприятливих умов для продуктивної зайнятості, особливої актуальності набуває визначення ключових загроз, які перешкоджають сталому перебігу та розвитку процесів формування, розподілу та використання робочої сили [2].

Основні загрози та їх можливі наслідки представлені в період воєнного часу представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Загрози на ринку праці України та можливі їх наслідки в період воєнного часу

Загрози	Наслідки
Посилення напруження на ринку праці внаслідок бойових дій	Зменшення обсягу пропозиції робочої сили. Збільшення навантаження на соціальні фонди
Втрата/знищення виробничої та соціальної інфраструктур	Поглиблення структурних диспропорцій зайнятості. Зростання безробіття
Низька дієвість мотиваційних та стимулюючих чинників на ринку праці	Низький рівень економічної активності. Збереження тіньової зайнятості
Низький рівень мобільності робочої сили	Звуження можливостей працевлаштування.
Зміна вікової структури робочої сили	Збільшення навантаження на соціальні фонди. Зниження продуктивності праці

Розроблено автором. Джерело: [2]

Для визначення шляхів усунення зазначених загроз та їх наслідків необхідно оцінити сучасний стан попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці України. Оцінку проведемо за даними Державної служби зайнятості України.

Співвідношення між попитом і пропозицією на трудові ресурси утворює ринок праці. Попит на трудові ресурси найчастіше виражається в кількості вакансій, які зареєстровані в державній службі зайнятості. Пропозиція на ринку праці визначається кількістю зареєстрованих безробітних. Співвідношення попиту та пропозиції представлено на рис. 1.

Рис. 1. Попит та пропозиція на ринку праці в Україні за 2010-2022 рр., станом на кінець року

Розроблено автором. Джерело: [3]

З рис. 1. видно, що на звітні дати за весь досліджуваний період (з 2010 по 2022 рік) пропозиція робочої сили в Україні значно перевищувала попит на неї. Найбільш високої пропозиції була в 2014-2015 роках в період економічної кризи (кількість зареєстрованих безробітних станом на кінець 2014 року – 512,2 тис. осіб, станом на кінець 2015 р. – 490, тис. осіб), що була визвана проблемами фінансового сектору, які привели до знецінення гривні та зростанню інфляції. В цей період також спостерігається зниження попиту на робочу силу кризи (кількість вакансій, зареєстрованих в службі зайнятості станом на кінець 2014 року – 35,3 тис. одиниць, станом на кінець 2015 р. – 25,9 тис. одиниць) Результатом кризи було скорочення бізнесу і робочих місць. З 2016 по 2020 рік спостерігається зниження кількості безробітних на звітні дати та зростання кількості вакансій. Період карантину в зв'язку з пандемією коронавірусу в 2020 році також привів до зростання пропозиції робочої сили в порівнянні з попитом на неї (459, 2 тис. зареєстрованих безробітних проти 43,0 тис. зареєстрованих вакансій станом на кінець 2020 року).

Непропорційність ринку праці щодо попиту і пропозиції робочої сили наявно відображає показник кількості зареєстрованих безробітних, які припадають на одну наявну вакансію. З рис. 1. можна зробити висновок про те, що кількість зареєстрованих безробітних, які припадають на 1 наявну вакансію активно зростала до 2015 р. Далі в результаті значного зменшення населення в Україні в результаті окупації півострова Крим та частини Донецької та Луганської областей відбулося значне скорочення цього показника до найменшого рівня в 2019 р. (5,85 осіб). Після цього технеція змінилася на протилежну і даний показник почав зростати. Станом на початок 2023 року на 1 вакансію припадає 9 зареєстрованих безробітних. В середньому за останні 12 років в Україні кількість зареєстрованих безробітних, які припадають на 1 наявну вакансію склала 10,06 осіб. При цьому за даний період спостерігався темп зростання 63,42%.

У регіональному розрізі, станом на початок 2023 року найбільша кількість вакансій зареєстрована в центрах зайнятості м. Києві – 4,0 тис. вакансій, у Львівській області – 3,4 тис. вакансій, у Дніпропетровській області – 2,0 тис. вакансій, у Волинській області – 1,4 тис. осіб, у Київській області – 1,1 тис. вакансій.

Динаміку попиту і пропозиції робочої сили можна проаналізувати за річними обсягами в розрізі професійних груп за 2020 – 2022 роки (табл. 2).

З табл. 2 видно, що з 2020 року кількість зареєстрованих безробітних в Україні почала знижуватись. За три роки вона знизилась на 30%. За професійними групами найбільше скоротились кількість зареєстрованих робітників з обслуговування та експлуатації утаткування – на 40%, найменше – технічних службовців (на 17%). Зниження безробітних в военний час в 2022 році можна пояснити виїздом 7 млн. українців за

кордони держави та мобілізацією військовослужбовців до лав української армії. Ще одна причина низького рівня офіційної реєстрації українців безробітними – можливість їх залучення до суспільно корисних робіт на період воєнного стану. Найбільша кількість безробітних в 2020 році припадала на робітників з обслуговування та експлуатації устаткування (240,2 тис. осіб), працівників торгівлі та послуг (208,8 тис. осіб), службовців та керівників (164,5 тис. осіб), в 2022 році найбільша кількість зареєстрованих безробітних також складалась із зазначених груп.

Таблиця 2

Кількість зареєстрованих безробітних та вакансій в державній службі зайнятості України за професійними групами

Професійні групи	Кількість зареєстрованих безробітних				Кількість вакансій, зареєстрованих в державній службі зайнятості			
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп росту, %	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп росту, %
Усього	1247,2	1191,0	867,6	69,6	829,7	705,8	396,3	47,8
Службовці та керівники	164,5	159,6	111,1	67,5	48,3	45,1	22,7	47,0
Професіонали	109,0	117,5	86,6	79,4	73,1	72,0	41,0	56,1
Фахівці	128,8	127,1	95,8	74,4	79,8	70,0	39,6	49,6
Технічні службовці	68,3	68,7	56,7	83,0	33,1	30,0	16,1	48,6
Працівники торгівлі та послуг	208,8	200,0	152,2	72,9	125,6	97,5	51,2	40,8
Кваліфіковані робітники сільського господарства	45,8	41,8	27,4	59,8	24,9	20,0	12,3	49,4
Кваліфіковані робітники з інструментом	124,0	108,6	79,5	64,1	122,2	97,6	58,2	47,6
Робітники з обслуговування та експлуатації устаткування	240,2	218,4	144,4	60,1	194,8	166,8	98,5	50,6
Найпростіші професії	157,7	149,2	113,9	72,2	127,9	106,8	56,6	44,3

Розроблено автором. Джерело: [3]

Разом зі зменшенням безробітних, за три роки майже вдвічі скоротилась кількість вакансій, зареєстрованих в державній службі зайнятості як в цілому, так по кожній професійній групі: майже на 60% знизилась кількість вакансій працівників торгівлі та послуг, на 55% – найпростіших професій. Структура вакансій за три роки змінилась. Найбільша їх кількість в 2020 році припадала на робітників з обслуговування та експлуатації устаткування (194,8 тис. одиниць), на найпростіші професії (127,9 тис. одиниць) та на працівників торгівлі та

послуг (125,6 тис. одиниць), в 2022 році друге місце (після вакансій на робітників з обслуговування та експлуатації устаткування) посіли вакансії кваліфікованих робітників з інструментом.

Пропозиція робочої сили частково задовольняє попит на неї. Так, в 2020 році працевлаштовано безробітних 384,5 тис. осіб, в 2021 році – 404,8 тис. осіб, в 2022 році – 248,8 тис. осіб. Структура працевлаштування безробітних за професійними групами в 2022 році наведена на рис. 2.

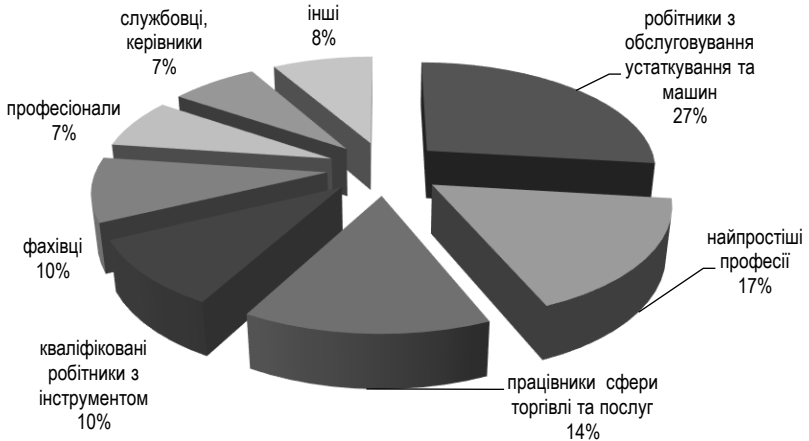

Рис. 2. Структура працевлаштування безробітних за професійними групами в 2022 році, %

Розроблено автором. Джерело: [3]

Як видно з рис. 2, найбільша частка працевлаштованих безробітних складається з робітників обслуговування устаткування та машин (27%), робітників найпростіших професій (17%), працівників сфери торгівлі та послуг (14%).

Варто зазначити, що найбільший попит на ринку праці серед роботодавців спостерігався за на такі професії, як швачка, слюсар-ремонтник, пекар, маляр, муляр, водій, тракторист, вчитель, юристконсульт, бухгалтер, електрик, фармацевт та інші. Найбільша нестача вакансій спостерігалася для представників таких професій, як менеджери зі збуту, економістів, адміністраторів, спеціалістів державної служби (місцевого самоврядування), юристів. Найбільша нестача кадрів була характерною в 2021 р. для лікарів загальної практики-сімейних лікарів, електромонтерів, асистентів фармацевта, вчителів-дефектологів, слюсарів тощо. В 2022 році нестачі кадрів не зафіксовано.

Загалом, сьогодні вітчизняний ринок праці співпрацює з секторами економіки, які забезпечують базові потреби населення на тих територіях,

де не ведуться бойові дії – енергетика, логістика, медицина, сектор харчової промисловості [4].

У найближчому майбутньому, на думку В.Філатова, популярними в Україні професіями стануть: професійні військові, психологи, зокрема військові, спеціалісти в галузі медицини, будівництва та архітектура, оборонної промисловості, енергетики, освіти та деякі інші [5].

Попит на деякі професії з'явиться вперше, зокрема і на ті, які потребуватимуть концептуально нових навичок. Soft skills («м'які навички»), що не є притаманними конкретним професіям – це особистісні якості, які допомагають результативно виконувати роботу та успішно будувати майбутню кар'єру [6].

На сьогодні, роботодавці при опису пропонованих вакансій, почали набагато більше звертати увагу саме на бажані soft skills, в порівнянні з довоєнним періодом. В табл. 3 розглянуто як змінилися вимоги до навичок «soft skills» у роботодавців в 2022 році в порівнянні з довоєнним періодом.

Таблиця 3
Топ 10 ключових «soft skills» у запропонованих вакансіях від роботодавців у довоєнний та військовий час

Станом на листопад 2021 року		Станом на листопад 2022 року	
1. Відповідальність	6. Пунктуальність	1. Відповідальність	6. Стресостійкість
2. Навички роботи в команді	7. Орієнтація на результат	2. Уважність	7. Орієнтація на результат
3. Навички налагодження зв'язків	8. Акуратність	3. Тактовність	8. Аналітичні здібності
4. Комунікабельність	9. Організаторські навички	4. Навички роботи в команді	9. Самоорганізація
5. Уважність	10. Тактовність	5. Комунікабельність	10. Багатозадачність

Розроблено автором. Джерело: [6]

Отже, як видно з табл. 3, більша частка з перелічених навичок змінила свій пріоритет у зв'язку з подіями, що відбуваються в країні, першочергових значень для працівників набуває уважність, тактовність, стресостійкість. Також серед нових побажань роботодавці у вакансіях почали зазначати: дисциплінованість, гнучкість, оптимістичність та адаптивність мобільність, справедливість, ввічливість, порядність та дружелюбність.

Щодо перспектив подальшого розвитку ринку праці в Україні, то на думку експертів [7], збільшення армії забере людей з інших «цивільних» видів діяльності, де створюється валова додана вартість. Адже, за визначенням експертів, військова справа – це специфічний вид діяльності, а не економіка у чистому вигляді⁵⁶. Отже чим більше людей буде задіяно в оборонних та силових структурах, тим менше їх залишатиметься у реальному виробництві. Через прямі військові втрати та вищу смертність чоловіків в Україні цілком може скластися така ситуація, коли основою

робочої сили будуть жінки.

Таким чином, з наведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Сучасний стан розвитку суспільства вимагає особливої уваги до формування та ефективного розвитку ринку праці. Сучасні економічні та політичні умови в Україні потребують нових підходів вирішення проблемних питань щодо співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці між якими спостерігається значний дисбаланс.

2. За даними Служби зайнятості України, в країні багато років пропозиція робочої сили (zareєстровані безробітні) перевищує попит на неї (zareєстровані вакансії).

3. Повномасштабні військові дії в Україні створили низку додаткових загроз функціонуванню ринку праці, таких як, зменшення обсягу пропозиції та попиту на робочу силу, поглиблення структурних диспропорцій зайнятості, звуження можливостей працевлаштування. В Україні зараз високий рівень безробіття і це зважаючи на великий відтік біженців та мобілізацію значної частини населення країни. Не зважаючи на покращення економічної активності, велика кількість підприємств не відновили свою діяльність, і це має вплив на сучасний стан вітчизняного ринку праці.

3. З проведеної оцінки попиту і пропозиції робочої сили на українському ринку праці в сучасних умовах можна побачити що: за останні три роки попит і пропозиція робочої сили зменшувалась. Але при цьому станом на 1 січня 2023 року, в середньому по Україні, на одне вільне робоче місце претендувало 9 безробітних, проти 7 осіб на відповідну дату минулого року. Найбільша невідповідність попиту на робочу силу та її пропозиції у професійно-кваліфікаційному розрізі спостерігалася серед кваліфікованих робітників сільського господарства (на 1 вакансію претендували 40 осіб), технічних службовців (21 особа), службовців та керівників (17 осіб), працівників сфери торгівлі та послуг (17 осіб).

4. Україна володіє значними ресурсами для ефективного відновлення ринку праці. В першу чергу – це людський капітал. Незалежно від тривалості військових дій, програми відновлення необхідно розробляти негайно і на перспективу успішного економічного розвитку держави. На наш погляд в програми слід включати наступні аспекти:

– популяризація робітничих професій та виведення їх на рівень престижності;

– розвиток та підтримка на державному рівні високотехнологічних виробництв та сільського господарства;

– створення ефективних програм спрямованих на перепрофілювання та підвищення кваліфікації, розробка програм зайнятості молоді, впровадження практики дуальної освіти;

– здійснення заходів щодо подолання тіньової економіки та тіньової зайнятості населення;

ЛІТЕРАТУРА

1. Герчанівська С. В., Петренко Н. І., Качмар О. В. Сутність і характеристика основних понять ринку праці в соціально-економічній системі. *Агросвіт*. 2021. №7-8. С. 53 - 59
2. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці України в умовах війни. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6356/13392-1?inline=1> (дата звернення 25.05.2023 р.)
3. Офіційний веб-сайт Державного центру зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення 25.05.2023 р.)
4. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення 25.05.2023 р.)
5. Філатов В. Як зміниться ринок праці в Україні через війну. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/1/685047/> (дата звернення 26.05.2023 р.)
6. Березовська Р. Які soft skills хочуть бачити роботодавці після початку війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/08/12/690294/> (дата звернення 26.05.2023 р.)
7. Ткаченко Л. Безробіття в Україні: чому кількість офіційно безробітних зменшилася та яка буде ситуація на ринку праці після війни. <https://www.slovovidlo.ua/2022/06/04/statija/suspilstvo/bezrobittya-ukrayini-chomu-kilkist-oficijno-bezrobittnyxzmenshylasya-ta-yaka-bude-sytuacziya-rynku-praczi-pislya-vijny> (дата звернення 26.05.2023 р.)
8. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: Монографія // За заг. ред. к.е.н., професора А.З. Підгорного – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 218 с
9. Статистичне дослідження соціально-економічних і демографічних процесів: Монографія // За заг. ред. к.е.н., доцента Ю.О. Ольвінської. – Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2021. – 207 с.